

Sławomir Kowalski

WYKORZYSTANIE ŚRODKÓW FINANSOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ PRZEZ GRUPY PRODUCENTÓW ROLNYCH W POLSCE W LATACH 2004–2013

Wstęp

Jednym z wspólnotowych priorytetów rozwoju obszarów wiejskich jest poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie. Cel ten może zostać osiągnięty m.in. poprzez tworzenie grup producentów rolnych.

Polskie rolnictwo ma wiele problemów, które utrudniają prowadzenie działalności. Rosnące koszty produkcji, rozdrobnienie gospodarstw, przestarzała technologia zapewne nie sprzyjają osiąganiu zadawalających wyników rentowności polskich gospodarstw. W dzisiejszych czasach ważne jest dostosowanie produkcji do potrzeb i wymagań rynkowych. Pojedynczy producent ma trudności z negocjowaniem cen, gdyż często ma za małą skalę produkcji.

Na początku XXI wieku pojawiły się konkretne prawne regulacje zachęcające rolników do zrzeszania się. Były one potraktowane obojętnie i raczej bez odpowiedzi ze strony rolników. Główną przyczyną tego braku zainteresowania wymieniana jest niechęć do wspólnego gospodarowania, pochodząca z okresu „Polski Ludowej”. Panuje też zdanie, iż rolnik tak jak każdy produkujący chciałby osiągnąć wysokie zyski z działalności, ale bez partnera gdyż wiąże się to z podziałem zysku. Takie myślenie nie prowadzi do dobrego wyniku rentowności małego gospodarstwa rolnego. W następnych latach liczba grup producentów rolnych powoli zaczęła się zwiększać. Tuż przed wstąpieniem Polski do wspólnoty europejskiej i po 2004 roku nasi rolnicy mogli korzystać i korzystają z programów pomocowych do grup producenckich. Część rolników rozumiała, że nie ma co „chłodno kalkulować” współpracy. Reszta producentów jeszcze nie jest przekonana do takiego gospodarowania. Każdy rolnik podejmując decyzję o przystąpieniu do grupy producentów, może się kierować innymi motywami. Trudno jest samemu kupić nowoczesną oraz wydajną maszynę, natomiast w grupie będzie to o wiele łatwiejsze do osiągnięcia.

Środki przeznaczone z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 na zakładanie grup producentów rolnych są bardzo dobrym wzmocnieniem pozycji rolniczej.

1. Działalność grup producenckich w wybranych krajach UE

Pierwsza prawna regulacja dotycząca związków producentów rolnych na terenie Wspólnoty Europejskiej pojawiła się 4.V.1962 r. w formie rozporządzenia Rady nr 26, które to zawierało przepisy ustalające zasady konkurencji na Wspólnym Rynku. Bardzo szybko grupy producenckie stały się podstawową formą gospodarowania na terenach Wspólnoty Europejskiej. Zespołowa działalność uniezależniła rolników od monopolu rynkowego wielkich hurtowników, przyczyniła się do potaniaenia produktów rolnych i umożliwiła producentom udział w procesie wyznaczania cen na płody rolne przez organy Wspólnoty. Jednakże należy wspomnieć, że nie byłoby to możliwe bez szeroko zakrojonej pomocy finansowej ze strony Wspólnoty Europejskiej i państw członkowskich¹.

Rozwój spółdzielczości rolniczej w krajach UE-15 był i jest w dalszym ciągu ściśle związany z przemianami zachodzącymi w rolnictwie i jego otoczeniu. Funkcjonując na jednolitym rynku europejskim, spółdzielnie z uwagą śledzą wszystkie zmiany Wspólnej Polityki Rolnej i potrafią wykorzystać wszelkie korzyści płynące z jej funkcjonowania oraz – poprzez swoją wspólną reprezentację na szczeblu europejskim (COGECA) – biorą aktywny udział w jej tworzeniu.

Spółdzielnie świadczą także znaczącą pomoc finansową i opiekę społeczną dla swoich członków, udzielają porad i pomocy technicznej, szkolą i informują. W ten sposób ułatwiają rolnikom przystosowanie ich produkcji do wymogów rynku. Bliskie więzi między rolnikami a ich przedsiębiorstwem przetwórczo-handlowym jest bowiem istotnym warunkiem wstępnym reagowania na rosnący wśród konsumentów popyt na dobrej jakości produkty rolne i żywnościowe, jak też dostosowania się do nowych ograniczeń sanitarnych i rygorów środowiska naturalnego.

W Unii Europejskiej spółdzielnie nigdy nie działają w pojedynkę, zawsze tworzą związki lokalne, regionalne i krajowe – w ten sposób uzyskują większą siłę ekonomiczną i mogą lepiej spełniać swoje funkcje. W krajach członkowskich UE funkcjonują silne rolnicze organizacje spółdzielcze o zasięgu krajowym. Spółdzielczość rolnicza posiada przy tym swoją autonomię i zwykle jest wyodrębniona z pozostałych pionów spółdzielczości, nawet jeżeli jest częścią krajowych organizacji ogólnospółdzielczych jak to ma miejsce na przykład we Włoszech.

W ruchu spółdzielczym w krajach UE-15 istnieje duża różnorodność. W krajach skandynawskich, a w ogóle na północy Europy, wystąpiło silne zjawisko łączenia się spółdzielni w większe jednostki gospodarcze.

¹ A. Parzonko, *Sposoby współpracy doradców z rolnikami zorganizowanymi w Grupy producentów rolnych*, Wyd. SGGW, Warszawa 2008, s. 43.

Powstały wysoko specjalistyczne bardzo duże spółdzielnie, których celem jest udział w globalnym rynku. W krajach Europy środkowej i południowej w dalszym ciągu mamy do czynienia z dużym rozdrobnieniem spółdzielczości. Nadal funkcjonuje trzystopniowa struktura: spółdzielnie podstawowe, drugiego i trzeciego stopnia. Taka struktura umożliwia spółdzielniom podstawowym działać z sukcesem na lokalnych rynkach, a zarazem – poprzez swoje organizacje wyższego szczebla – wchodzić na rynek europejski i globalny².

We **Francji** istnieje pojęcie „rolnictwo grupowe”, do którego zalicza się wszystkie formy zespołowe występujące w tej gałęzi gospodarki ujmowanej szeroko, a więc wszystko to co się znajduje w otoczeniu gospodarstwa. Są to następujące formy pomocy: spółdzielnie maszynowe (CUMA), grupy pracodawców zatrudniające pracowników płatnych, których udostępniają sobie w miarę potrzeb, spółki nieformalne, rolnicze zespoły wspólnej gospodarki (GAEC), gospodarstwa rolne z ograniczoną odpowiedzialnością (EARL), spółki cywilne gospodarstw rolnych (SCEA), rolnicze zespoły ziemskie (GFA), stowarzyszenia wszelkiego rodzaju działające w interesie i na korzyść rolnictwa, grupy interesu ekonomicznego (GIE), spółki rolnicze we wspólnym interesie (SICA) stowarzyszenia producentów.

Do właściwych grupowych gospodarstw produkcyjnych we Francji należą najstarsza forma GAEC oraz dwie odmiany powstałe w ostatnich latach – EARL i SCEA. Istnieją dwie formy GAEC: całkowite – łączące całość gospodarstw oraz częściowe – łączące jedynie pewne gałęzi produkcji.

Termin *grupa producencka* w Francji odnosi się raczej do funkcji niż statusu prawnego, ponieważ mogą one przybierać formę:

- Grupy upoważnionej do prowadzenia handlu, np. spółdzielni, związku spółdzielni lub SCIA
- Grupy nie upoważnionej do prowadzenia handlu (np. związku zawodowego lub stowarzyszenia), których zadaniem jest opracowanie wspólnych ram kontraktowych, określających sposób sprzedaży produktów przez jej członków.

Większość grup producenckich jest upoważniona do prowadzenia handlu. Sposób funkcjonowania oraz typy działalności, w ramach których GPR wykonują swoje funkcje, różnią się w zależności od sektora. Unikalną rolę pełnią one w sektorze owoców i warzyw, gdzie stanowią podstawowy instrument wspólnotowej organizacji rynków, realizując zadanie wycofania z nich nadmiaru towarów. Ważnym elementem dyscyplinowania podaży jest tu także standaryzacja produktów oraz rozciąganie dostaw w czasie. Grupy producenckie rozwinęły się przede wszystkim na tych rynkach, na których było mało silnych organizacji spółdzielczych. Dlatego we Francji 70% istniejących grup działa w branży owo-

² W. Boguta, *Organizacja i funkcjonowanie grup producentów rolnych*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2008, s. 134–135.

cowo-warzywnej oraz w mięsnej gałęzi produkcji zwierzęcej. Takie natomiast branże, jak mleko i zboża, wcześniej dobrze zorganizowane przez spółdzielczość, pozostały poza systemem grup producenckich³.

W Niemczech działalność zespołowa także odgrywa bardzo ważną rolę. Grupy producenckie i ich związki, spełniające ustawowe wymogi mogą w zależności od posiadanych środków budżetowych, otrzymywać subwencje państwowe na ułatwienie procesu tworzenia i wsparcie ich działalności oraz na inwestycje służące poprawie jakości, składowania, obróbki, pakowania. Poza tym ważnym elementem wsparcia grup producenckich jest wsparcie ich działalności przedsiębiorstw nabywających, sprzedających obrabiających i przetwarzających produkty rolne. Przedsiębiorstwo takie musi jednak mieć zawarte wieloletnie umowy kontraktacyjne z grupami lub ich związkami. Grupy producenckie aby skorzystać z tej pomocy muszą oczywiście być grupami formalnie działającymi tzn. muszą przyjąć określoną formę prawną np. taką jak spółdzielnia, stowarzyszenie, zrzeszenie, spółka z o.o., spółka akcyjna itp.

W Niemczech prężnie, w porównaniu z innymi krajami, rozwinęło się rolnictwo ekologiczne. Działania zespołowe zwiększają możliwość sprzedaży produktów z gospodarstw ekologicznych. Istniejące obecnie grupy producenckie można podzielić na dwa typy: grupy producenckie jedno-profilowe (sprzedające jeden produkt; np. tylko zboże, mleko bądź mięso), grupy producenckie wieloprofilowe (oferujące całą paletę produktów: warzywa, zboża, mięso, mleko i inne). Ekologiczne grupy producenckie należą najczęściej do związków rolnictwa ekologicznego, takie jak: Bioland, Naturland, Związek GAA. Największe znaczenie ma związek Bioland. Należy do nich najwięcej grup producenckich, przy czym są to najczęściej spółdzielnie bądź spółki. Przykładem może być, powstała w 1987 roku Grupa Bioland Północ sp. z o.o. z siedzibą na terenie Dolnej Saksonii. Początkowo była to grupa niewielka licząca 16 osób. Z czasem rozwinęła się niemal w przedsiębiorstwo z własnymi magazynami i transportem. Obecnie tworzy ją 150 członków, którzy pracują w 6 podzespołach, takich jak: producenci mleka, mięsa, ziemniaków, zboża, owoców i warzyw. Rzecznicy tych podzespołów tworzą radę nadzorczą spółki.

Innym ciekawym przykładem działalności zespołowej w Niemczech są różne formy zespołowego wykorzystania maszyn, które mają wpływ na zmniejszenie kosztów mechanizacji procesów agrotechnicznych mających poważny udział w kosztach produkcji ogółem. Wyróżnić tu możemy trzy formy międzysąsiedzkiego użytkowania maszyn rolniczych:

Spółki maszynowe, w których wszystkie maszyny lub ich część stanowią wspólną własność dwóch lub większej liczby rolników i są użytkowane w gospodarstwach wspólników,

³ K. Krzyżanowska, *Przedsiębiorczość zespołowa rolników i jej uwarunkowania*, wyd. SGGW, Warszawa 2003, s. 53–57.

Przedsiębiorstwa usługowe, w których maszyny stanowią własność prywatną przedsiębiorstw i są stosowane do świadczenia usług na rzecz osób trzecich,

Spółdzielnie kółek maszynowych (Maschinenringe), których celem jest zwiększenie stopnia wykorzystania parku maszynowego w danym gospodarstwie.

Członkiem takiego kółka maszynowego jest co czwarty rolnik posiadający gospodarstwo ponad 10 ha. Cechą charakterystyczną tych form wykorzystania parku maszynowego jest to, że maszyny są własnością członków kółka, którzy świadczą nimi usługi innym członkom kółka. Opłaty za usługi pobierane są bądź to według cennika ustalonego na zebraniu członków, bądź na zasadzie umowy pomiędzy usługodawcą i usługobiorcą. Zakup każdej nowej maszyny w gospodarstwie poprzedzony jest wnikliwą analizą opłacalności. Analizy te przeprowadzane są przez wyspecjalizowane służby doradcze i uwzględniają wielowariantowość rozwiązań tego problemu.

Zespołowe użytkowanie maszyn i narzędzi rolniczych będzie odgrywało coraz to większą rolę w krajach unijnych. Powodem tego rozwoju są zmiany w polityce rolnej Unii Europejskiej. Uznano bowiem, że wartość maszyn i narzędzi rolniczych w gospodarstwach powinna ulec znacznemu obniżeniu⁴.

W wielu krajach całe sektory produkcji rolnej są często zdominowane przez spółdzielnie, jak na przykład produkcja oliwy z oliwek w Grecji, wina we Włoszech czy buraków cukrowych w Austrii. Spółdzielczość równie dobrze funkcjonuje w sektorze owoców i warzyw, w zaopatrzeniu w środki do produkcji rolnej. W kilku krajach z powodzeniem funkcjonują również spółdzielnie wielobranżowe.

Rolnicy są często członkami dwu/trzech, a czasami nawet czterech spółdzielni, w zależności od tego iloma działami produkcji rolnej się zajmują. By spełniać swoje funkcje wobec członków, spółdzielnie muszą być coraz bardziej sprawne ekonomicznie. Uzyskują to poprzez ścisłą współpracę i łączenie się w coraz większe organizacje. W wielu krajach spółdzielnie wprowadziły na rynek własne marki handlowe wytwarzanych produktów żywnościowych. Dbają też one o bezpieczeństwo i wysoką jakość swoich produktów.

Doświadczenia krajów UE dowodzą, że system spółdzielczy, współpracy rolników jest bardzo potrzebny. Spółdzielnie mogą pomóc w rozwiązywaniu licznych problemów (np. dają miejsca pracy, przyczyniają się do rozwiązywania problemów lokalnych). Wspólnota Europejska traktuje spółdzielnie na równi z innymi rodzajami przedsięwzięć gospodarczych, a w wielu przypadkach aktywnie je wspiera. Jednak w wielu przypadkach podkreśla się, że spółdzielnie są organizacjami odgrywającymi szczególną rolę w regionach o mniej korzystnych warunkach, gdzie

⁴ A. Parzonko, *Sposoby współpracy doradców z rolnikami zorganizowanymi w Grupy producentów rolnych*, Wyd. SGGW, Warszawa 2008, s. 49–50.

przedsięwzięcia gospodarcze są mniej zyskowne, a kapitał jest nimi mniej zainteresowany⁵.

W Krajach będących dłużej w UE producenci są bardzo dobrze zorganizowani. W każdym z państw istnieje duża liczba spółdzielni, które mają bardzo wielu członków. Ich liczba w sumie jest wyższa niż liczba rolników, ponieważ często rolnik jednocześnie należy do więcej niż jednej grupy producenckiej. Te spółdzielnie mają ogromne obroty i duży, średnio kilkudziesięcioprocentowy udział w rynku. Jest on zróżnicowany w zależności od państwa i produktów.

Pozycja, jaką dzisiaj zajmuje spółdzielczość branżowa w krajach starej Piętnastki, kształtowały się przez wiele lat. Najpierw powstawały tam mniejsze organizacje, tak jak obecnie dzieje się to w Polsce, później powiększały one swoje rozmiary poprzez przyjmowanie nowych członków, a także organizowały się w różnego rodzaju struktury związkowe, które mają na celu lepsze funkcjonowanie gospodarcze i działania lobbystyczne.

Obecnie w Polsce wzrasta liczba grup producenckich. Ta tendencja jeszcze długo powinna się utrzymywać. Tymczasem w państwach starej Unii Europejskiej liczba spółdzielni jako pojedynczych, samodzielnych podmiotów gospodarczych systematycznie spada. Zwiększają się zatem natomiast rozmiary tych spółdzielni, jeśli chodzi o liczbę członków i udział w rynku.

Przed Polskimi rolnikami jeszcze daleka droga do osiągnięcia dobrej pozycji ekonomicznej, jaką mają grupy od dawna funkcjonujące na rynku Unii Europejskiej. Pozycja ekonomiczna grup w państwach starej Piętnastki jest rezultatem trwającego przez dziesięciolecie procesu racjonalizacji, specjalizacji oraz łączenia się producentów, jak i grup spółdzielczych co jest typowe dla północnej części Europy, czy też tworzenia związków spółdzielni drugiego i trzeciego rzędu, co jest typowe dla Europy południowej⁶.

2. Formy prawne funkcjonowania grup producentów rolnych

Na gruncie prawa polskiego sytuację prawną organizacji producentów rolnych kształtują przepisy ustawy o grupach producentów rolnych i ich związkach z dnia 15 września 2000 r. (Dz. U. z dnia 20 października 2000 r. Nr 88 poz. 983 z późn. zm.), wraz z rozporządzeniami wspólnotowymi oraz kompensacyjnymi przepisami krajowymi aktów prawnych, stanowiących podstawę prawną do funkcjonowania poszczególnych rynków.

Ustawa o grupach producentów oraz ich związkach sformułowała generalne zasady tworzenia oraz uznawania (rejestracji) zrzeszeń producentów, warunkujących ich dopuszczenie do uczestnictwa lub kontrolowania

⁵ W. Boguta, *Organizacja i funkcjonowanie...*, op. cit., s. 136,137.

⁶ M. Szafraniec, *Grupy producentów rolnych szansą rozwoju polskiego rolnictwa*. Materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Rolnictwa i Ochrony Środowiska 17 lipca 2007 roku, Kancelaria Senatu, Warszawa 2008, s. 28- 29.

mechanizmów wspólnej organizacji rynku. Przepisy powołanej ustawy mają charakter ogólny, znajdujący zastosowanie wówczas, gdy przepisy tworzące wspólną organizację rynku nie wprowadzają rozwiązań szczególnych⁷.

W świetle ustawy, w grupy producentów rolnych mogą organizować się osoby fizyczne, jednostki organizacyjne nie posiadające osobowości prawnej oraz osoby prawne prowadzące gospodarstwo rolne w rozumieniu przepisów o podatku rolnym lub prowadzące działalność rolniczą w zakresie działów specjalnych produkcji rolnej. Ustawa nie precyzuje formy organizacyjno-prawnej, w jakiej grupa producentów rolnych ma powstać, zastrzega tylko wymóg posiadania osobowości prawnej⁸.

Wykaz produktów i grup produktów, dla których mogą być tworzone GPR, minimalna roczna wielkość produkcji towarowej oraz minimalna liczba członków GPR zostały określone na mocy rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 9 kwietnia 2008 r. Przedmiotowe rozporządzenie określa 35 grup produktów, dla których mogą być tworzone organizacje producentów rolnych. Ponadto, w rozporządzeniu, dla każdej z grup produktów określono minimalną roczną wielkość produkcji towarowej oraz minimalną liczbę członków GPR⁹.

Grupa producentów rolnych może prowadzić działalność jako przedsiębiorca mający osobowość prawną pod warunkiem, że:

- zostały utworzone przez producentów jednego produktu rolnego lub grupy produktów;
- działają na podstawie statutu lub umowy (aktu założycielskiego);
- składają się z członków, udziałowców lub akcjonariuszy (żaden z nich nie może posiadać więcej niż 20% głosów na walnym zgromadzeniu lub zgromadzeniu wspólników);
- przychody ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków grupy stanowią więcej niż połowę przychodów grupy ze sprzedaży produktów lub grup produktów, dla których grupa została utworzona
- określają obowiązujące członków grupy zasady, dotyczące jakości i ilości dostarczanych grupie produktów lub grup produktów oraz sposoby przygotowania produktów do sprzedaży ujęte w formie aktu założycielskiego.

Polskie prawo przewiduje szereg form prawnych zrzeszania się producentów: są to m.in. spółdzielnie, spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, spółki cywilne, rolnicze zrzeszenia branżowe, stowarzyszenia (tabela 4). Każda z wymienionych form prawnych, jako podstawa działania grupy producenckiej ma swoje wady i zalety, np. stowarzyszenie jest dobrym rozwiązaniem dla grup producenckich w początkowym okresie

⁷ B. Jeżyńska, *Producent rolny jako przedsiębiorca*, Wyd. Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin 2008, s. 169.

⁸ S. Zawisza, *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych – szanse i zagrożenia*, Wyd. Uczelniane Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2010, s. 39.

⁹ Tamże, s. 41

działalności, gdyż nie jest wymagany kapitał założycielski i stosunkowo prosta jest forma rejestracji. W stowarzyszeniu można skutecznie nauczyć się współpracy. Jednak grupa producencka, która zamierza inwestować, powinna zdecydować się na inną formę prawną. Dla grup producenckich zamierzających inwestować we wspólne przedsięwzięcie gospodarcze, np. budowę przechowalni – dobrym rozwiązaniem jest spółka z ograniczoną odpowiedzialnością. Dla spółki z o. o. rolnicy mogą pozyskiwać udziałowców, którzy dysponują jakimś majątkiem i mogą go wnieść w formie aportu. Obecnie najczęstszą formą prawną używaną przez grupy producentów rolnych jest spółdzielnia. Jest to forma sprawdzona w praktyce wielu państwach, w tym także w UE, a spółdzielnie rolników obsługują około 60% zaopatrzenia w środki produkcji i zbytu produktów. Należy pamiętać, że nie istnieje forma prawna, która zagwarantuje sukces na rynku. Wybierając sposób zorganizowania się należy przede wszystkim brać pod uwagę formy, które nie będą ograniczać prowadzenia planowanej działalności i pozwolą na najpełniejsze zrealizowanie celów grupy¹⁰.

3. Wsparcie grup producentów rolnych w latach 2007–2013

Jednym z wspólnotowych priorytetów rozwoju obszarów wiejskich, przyczyniających się również do realizacji Strategii Europa 2020, jest poprawa organizacji łańcucha żywnościowego i promowanie zarządzania ryzykiem w rolnictwie. Cel ten można zostać osiągnięty m.in. poprzez tworzenie grup producentów rolnych.

Podstawą udzielenia pomocy finansowej grupom jest Traktat Akcesyjny z UE. Określa on możliwości uzyskania wsparcia finansowego przez grupy producentów rolnych, które zostały wpisane do rejestru¹¹. Obecnie pomoc Wspólnoty Europejskiej realizowana jest w formie rocznych płatności z PROW 2007–2013 (Program Rozwoju Obszarów Wiejskich) w pierwszych latach działalności.

Wsparcie dla grup producentów rolnych w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 jest kontynuacją działania zapoczątkowanego w Planie Rozwoju Obszarów Wiejskich z lat 2004–2006.

Udzielana pomoc finansowa ma ułatwić tworzenie i funkcjonowanie grup producentów rolnych powstających w celu: dostosowania produkcji do wymogów rynkowych, wspólnego wprowadzania przez członków grupy towarów do obrotu, w tym przygotowania do sprzedaży, centralizacji sprzedaży i dostaw do odbiorców hurtowych oraz ustalania wspólnych zasad informowania o produkcji, ze szczególnym uwzględnieniem zbiorów i dostępności produktów.

O pomoc mogą ubiegać się grupy producentów rolnych zarejestrowane, na podstawie ustawy z dnia 15 września 2000 r. o grupach producentów rolnych i ich związkach oraz o zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 88, poz.

¹⁰ S. Zawisza, op. cit., s. 16

¹¹ Tamże, s. 18

983 z późn. zm.), które prowadzą działalność w określonych przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi sektorach.

Wsparcie w ramach działania „Grupy producentów rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 (podobnie jak w ramach PROW 2004–2006) udziela się w postaci zryczałtowanej pomocy w formie rocznych rat przez okres pierwszych pięciu lat (kolejnych 12-miesięcznych okresów prowadzenia działalności przez grupę), liczonych od dnia dokonania wpisu grupy producentów rolnych do rejestru przez marszałka województwa właściwego dla miejsca siedziby grupy. Pomoc, naliczana jest na podstawie rocznej wartości netto przychodów ze sprzedaży produktów lub grup produktów wytworzonych w gospodarstwach członków grupy i wynosi:

- 5%, 5%, 4%, 3% i 2% wartości produkcji sprzedanej, stanowiącej równowartość w złotych do sumy 1.000.000 euro, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku, albo
- 2,5%, 2,5%, 2%, 1,5% i 1,5% wartości produkcji sprzedanej, stanowiącej równowartość w złotych powyżej sumy 1.000.000 euro, odpowiednio w pierwszym, drugim, trzecim, czwartym i piątym roku.

Wysokość wsparcia za dany rok działalności grupy nie może przekroczyć:

- w pierwszym i drugim roku – 100 000 EUR;
- w trzecim roku – 80 000 EUR;
- w czwartym roku – 60 000 EUR;
- w piątym roku – 50 000 EUR.

Wysokość wyprzedzającego finansowania nie może być wyższa od wysokości udziału krajowych środków publicznych pochodzących z budżetu państwa przeznaczonych na współfinansowanie wydatków realizowanych z EFRROW, określonego na podstawie planowanej wielkości i wartości przychodów ze sprzedaży produktów lub grupy produktów, ze względu, na które grupa została utworzona, wytworzonych w gospodarstwach członków tej grupy, w pierwszym roku działalności, nie wyższej jednak niż 50.000 zł.

Grupy producentów rolnych mogą ubiegać się także o kredyt na realizację przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie, przetwórstwie rolno-spożywczym i usługach dla rolnictwa (linia nGP).

Kredyt może zostać przeznaczony na sfinansowanie inwestycji dla potrzeb działalności prowadzonej przez grupę producentów rolnych w zakresie produktu, na jaki została utworzona grupa oraz pod warunkiem, że inwestycje te będą służyć członkom grupy, w tym na:

- budowę, przebudowę, remont m.in. budynków, budowli na przechowanie, magazynowanie itp.
- zakup, montaż instalacji technicznej
- zakup lub instalacje maszyn, urządzeń
- zakup budynków lub budowli
- zakup komputerów i oprogramowania

- koszty ogólne związane np. z przygotowaniem dokumentacji, opłaty za licencje itp.

Linia kredytowa przeznaczona dla grup producentów rolnych na mocy rozporządzenia z dnia 12 października 2010 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie realizacji niektórych zadań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (Dz. U. Nr 22, poz. 121 z późn. zm.) została rozszerzona o możliwość zakupu akcji lub udziałów przez grupy producentów rolnych. Wprowadzona nowelizacja ma na celu m.in. umożliwienie wejścia kapitałowego grup do zakładów przetwórczych. Kredyt może zostać przeznaczony na sfinansowanie nabycia przez grupy producentów rolnych akcji lub udziałów spółek prowadzących działalność w zakresie przetwórstwa produktów rolnych lub przetwórstwa ryb, skorupiaków i mięczaków.

Grupa producentów rolnych może otrzymać wsparcie tylko raz w ciągu swojej działalności, niezależnie od tego czy źródłem tej pomocy był budżet krajowy czy budżet UE.

Obsługa wsparcia w ramach działania „Grupy producentów rolnych” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 odbywa się w Oddziałach Regionalnych ARiMR właściwych ze względu na siedzibę grupy producentów rolnych w dwóch etapach podstawowych oraz dodatkowego nieobligatoryjnego etapu dotyczącego wyprzedzającego finansowania¹².

Grupy producentów rolnych mogą być również beneficjentem działań „Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw” i „Działania informacyjne i promocyjne” objętych PROW na lata 2007–2013. Od 2009 roku istnieją dodatkowe możliwości uzyskania wsparcia, dzięki którym grupy na preferencyjnych zasadach mogą korzystać z kolejnego z działań PROW 2007–2013, tj. „Zwiększanie wartości dodanej podstawowej produkcji rolnej i leśnej”.

4. Funkcjonowanie grup producenckich w Polsce i wykorzystanie środków UE w latach 2004–2013

W Polsce na początku maja 2013 roku zarejestrowanych było 1050 grup producenckich (w badaniach nie bierze się pod uwagę owocowo-warzywnych). Aż ¼ polskich organizacji produkcji rolnej znajduje się w Wielkopolsce, na drugim miejscu Kujawy (11,1%) a na trzecim Dolny Śląsk (10,6%). Zarejestrowanych grup producenckich na Mazowszu jest 48, co stanowi 4,6% wszystkich zarejestrowanych grup w Polsce. Najmniej grup jest w Małopolsce i w województwie Świętokrzyskim (tabela 1).

¹² <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2007-2013/grupy-producentow-rolnych.html> (data dostępu 15.02.2014)

Tabela 1. Liczba grup producentów rolnych wpisach do rejestru województw (stan w dniu 06.05.2013)

Województwo	Liczba grup	udział %
Dolnośląskie	111	10,6
Kujawsko-pomorskie	117	11,1
Lubelskie	24	2,3
Lubuskie	58	5,5
Łódzkie	23	2,2
Małopolskie	14	1,3
Mazowieckie	48	4,6
Opolskie	81	7,7
Podkarpackie	34	3,2
Podlaskie	37	3,5
Pomorskie	60	5,7
Śląskie	23	2,2
Świętokrzyskie	18	1,7
Warmińsko-mazurskie	76	7,3
Wielkopolskie	257	24,5
Zachodniopomorskie	69	6,6
Polska	1050	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Wykazu grup producentów w podziale na województwa (stan na dzień 06.05.2013 r.), <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/> Działania-PROW-2007-2013/Os-1-Poprawa-konkurencyjności-sektora-rolnego-i-lesnego/ Grupy-producentów-rolnych (data dostępu 10.02.2014)

Z zarejestrowanych grup producenckich w całej Polsce najwięcej powstało w 2012 roku (tabela 2).

Tabela 2. Działalność grup producenckich w Polsce w latach 2004–2013

Rok wpisu do rejestru	Polska	
	liczba grup	udział %
przed 2004	18	1,7
2004	17	1,6
2005	17	1,6
2006	29	2,8
2007	79	7,5

Rok wpisu do rejestru	Polska	
	liczba grup	udział %
2008	130	12,4
2009	118	11,2
2010	143	13,6
2011	209	19,9
2012	226	21,5
2013 (do maja)	64	6,1
Razem	1050	100

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Wykazu grup producentów w podziale na województwa (stan na dzień 06.05.2013 r.) <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/Os-1-Poprawa-konkurencyjnosci-sektora-rolnego-i-lesnego/Grupy-producentow-rolnych> (data dostępu 10.02.2014)

W naszym kraju najwięcej jest grup zbożowo-oleistych (25,2%). Również dużo występuje organizacji skupiających producentów trzody chlewnej (19,4%) i drobiu (19%). Na Mazowszu najwięcej jest grup produkujących tuczniaki (31,3%), w dalszej kolejności są hodowcy drobiu i producenci mleka (tabela 3).

Tabela 3. Struktura grup producentów rolnych wg branż w 2013 r. (w %)

Województwo	ziarno zbóż	ziarno zbóż + oleiste	oleiste	drob	ziemiaki	jaja ptasie	świnie	bydło	mleko	buraki	inne	Razem
Dolnośląskie	9,0	52,3	2,7	17,1	9,0	1,8	0,9	1,8	1,8	-	3,5	100
Kujawsko-pomorskie	12,0	27,3	10,3	8,5	2,6	-	19,6	6,0	4,3	5,1	4,3	100
Lubelskie	4,2	25,0	-	8,3	-	-	16,7	8,3	8,3	4,2	25,0	100
Lubuskie	5,2	19,0	8,6	44,9	-	1,7	6,9	3,4	8,6	-	1,7	100
Łódzkie	8,7	13,1	-	21,7	-	-	39,1	-	8,7	-	8,7	100
Małopolskie	7,1	21,5	-	-	-	7,1	14,3	-	-	-	50,0	100
Mazowieckie	2,1	6,3	-	22,8	6,3	6,3	31,3	2,1	22,8	-	-	100
Opolskie	18,6	32,1	21,0	13,6	2,5	1,2	7,4	-	1,2	1,2	1,2	100
Podkarpackie	2,9	26,5	-	20,6	-	2,9	11,8	2,9	11,8	-	20,6	100
Podlaskie	-	5,4	-	64,9	-	2,7	16,2	2,7	-	-	8,1	100
Pomorskie	5,0	43,4	5,3	6,7	10,0	-	8,3	3,3	8,3	1,7	8,3	100

Województwo	ziarno zbóż	ziarno zbóż + oleiste	oleiste	drób	ziemiaki	jaja ptasie	świnie	bydło	mleko	buraki	inne	Razem
Śląskie	-	13,1	4,3	47,9	-	4,3	17,4	4,3	8,7	-	-	100
Świętokrzyskie	-	5,6	-	44,4	-	-	5,6	-	16,6	5,6	22,2	100
Warmińsko-mazurskie	10,5	19,8	6,6	46,1	-	1,3	11,8	2,6	-	-	1,3	100
Wielkopolskie	6,6	13,3	5,2	7,8	1,9	0,5	42,8	8,3	9,3	1,9	2,4	100
Zachodniopomorskie	13,0	47,8	8,7	10,1	-	1,5	1,5	1,5	7,2	1,5	7,2	100
Polska	8,1	25,2	6,2	19,0	2,8	1,3	19,4	4,1	6,8	1,5	5,6	100

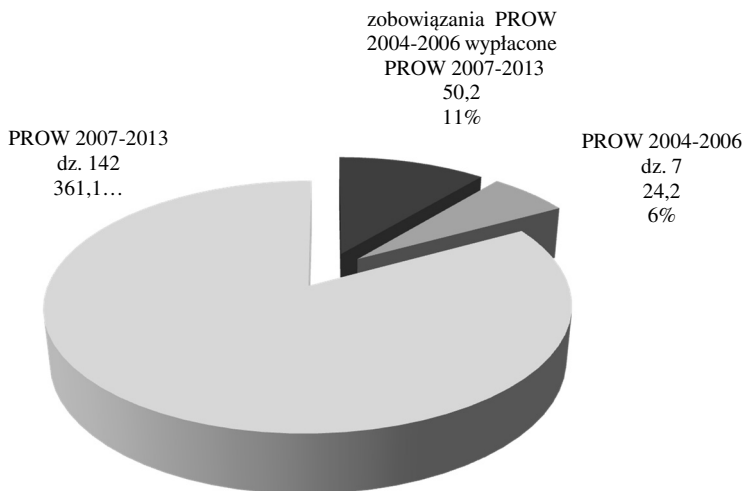
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Wykazu grup producentów w podziale na województwa (stan na dzień 06.05.2013 r.) <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/Os-1-Poprawa-konkurencyjnosci-sektora-rolnego-i-lesnego/Grupy-producentow-rolnych> (data dostępu 10.02.2014)

Polscy producenci rolni w ograniczonym stopniu podejmują wspólne działania na rynku, dlatego niezwykle istotne jest udostępnienie instrumentów wsparcia dla tworzenia i funkcjonowania grup producentów rolnych. Jest to możliwe dzięki PROW 2007–2013, którego działanie 142 *Grupy producentów rolnych* jest kontynuacją działania o tej samej nazwie, zapoczątkowanego w PROW 2004–2006 (działanie 7).

Wsparcie finansowe udzielana jest grupom producentów rolnych w pierwszych 5 latach ich funkcjonowania. Dotyczy grup, które powstają aby dostosować produkcję do wymogów rynkowych, wspólnie wprowadzać towary do obrotu, w tym także przygotować je do sprzedaży, centralizacji sprzedaży i dostaw do odbiorców hurtowych, jak również pomóc w ustalaniu wspólnych zasad informowania o produkcji, zbiorach i dostępności produktów.

Do 30 czerwca 2013 r. złożono 1 148 wniosków o przyznanie wsparcia finansowego, wydano 1 106 decyzji je przyznające, w tym 91% w ramach PROW 2007–2013 oraz wypłacono kwotę 435,5 mln zł (wykres 1), w tym: — 24,2 mln zł dla 79 grup w ramach PROW 2004–2006, — 411,3 mln zł w ramach PROW 2007–2013 (50,2 mln zł dla 94 grup producentów z tytułu zobowiązań PROW 2004–2006 oraz 361,1 mln zł dla 816 grup z tytułu nowych zobowiązań PROW 2007–2013).

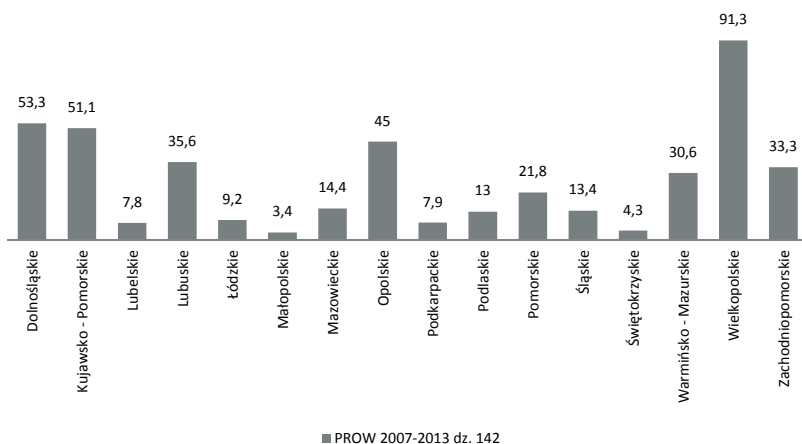
Wykres 1. Struktura wsparcia wypłaconego przez ARiMR (w mln. zł. w %) dla grup producentów rolnych.

Źródło: na podstawie danych ARiMR z dnia 25.02.2014 r.

Największe kwoty wsparcia otrzymali producenci rolni zrzeszeni w grupy z województw: wielkopolskiego (91,3 mln zł), dolnośląskiego (53,3 mln zł) i kujawsko-pomorskiego (51,1 mln zł), a najmniejsze z województw: małopolskiego (3,4 mln zł), świętokrzyskiego (4,3 mln zł) i lubelskiego (7,8 mln zł) (wykres 2).

Wykres 2. Kwota wsparcia wypłaconego przez ARiMR (w mln zł.) grupom producentów rolnych w ramach PROW 2004–2006 oraz PROW 2007–2013 wg województw

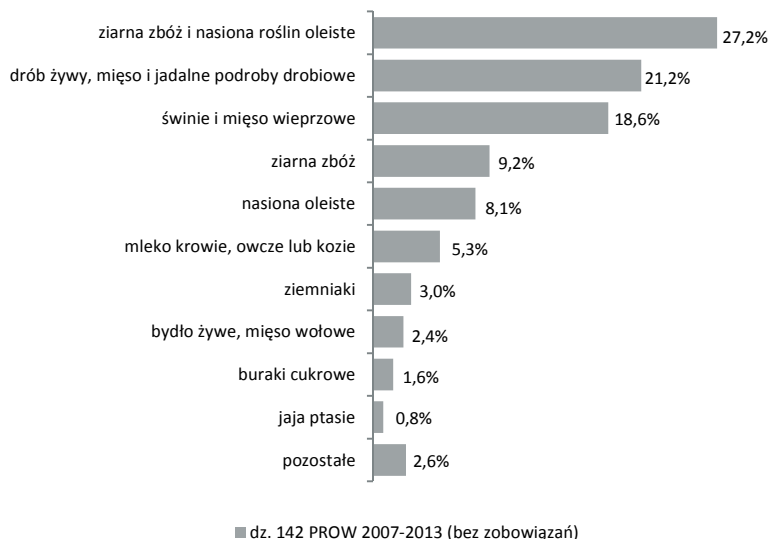

Źródło: na podstawie danych ARiMR z 25.02.2014 r.

W PROW 2004–2006 zostały utworzone 103 grupy, a ponad tysiąc w PROW 2007–2013.

Według wydanych decyzji przyznających płatność grupom producentów rolnych, wsparcie udzielone zostało głównie producentom trzody chlewnej i mięsa wieprzowego (34,5% w działaniu 7 PROW 2004–2006 oraz 18,6% w działaniu 142 PROW 2007–2013 – bez zobowiązań), a także producentom ziarna zbóż i nasion roślin oleistych (22,7% w PROW 2004–2006 i 27,2% w PROW 2007–2013). Dodatkową istotną grupę beneficjentów działania 142 PROW 2007–2013 stanowili producenci drobiu i jego przetworów (21,2%) (wykres 3).

Wykres 3. Struktura decyzji przyznających płatność grupom producentów rolnych, według rodzaju branży

Źródło: dane z ARiMR z 25.02.2014 r.

Podsumowanie

Wejście naszego kraju do struktur Unii Europejskiej wymusiło konieczność zmian w rolnictwie aby dostosować je do zasad Wspólnej Polityki Rolnej. Proces integracji polskiego rolnictwa z europejskim przyspieszył dynamikę tworzenia grup producenckich. Polskie rolnictwo na tle innych krajów wspólnoty odstaje pod wieloma czynnikami.

W strukturze agrarnej przeważają gospodarstwa, które mają zbyt małe powierzchnie uprawne by samodzielnie konkurować na rynku krajowym, nie mówiąc już o zagranicznym. Mimo większego udziału użytków rolnych na terenie kraju od średniej unijnej, nie wykorzystujemy w pełni potencjału naszej możliwości produkcyjnej. Staliśmy się co prawda znaczącym producentem żywności, lecz bardzo odbiegamy wydajnością od czołowych państw Wspólnoty.

Produkcja rolna w Polsce jest rozproszona, lecz koncentracja stopniowo jest zauważalna i z czasem wpłynie pozytywnie na życie rolników. Zmniejszające się zatrudnienie w działalności rolniczej jest odpowiednim zjawiskiem dla tego działu gospodarki, ale zachodzi zbyt wolno. Za dużo ludzi pracuje w rolnictwie w porównaniu do krajów Europy zachodniej, co odbija się na sytuacji bytowej rolników oraz źle świadczy o naszym krajowym rolnictwie.

Do zrzeszania producentów rolnych niewątpliwie zachęcają działania Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, jak i stosowane przez Państwo ulgi podatkowe.

Mimo wielu niepewności i obaw, producenci rolni przekonują się że warto spróbować działać razem na niepewnym rynku. To co w pojedynkę bywa trudne do osiągnięcia, w zorganizowanej grupie jest do zrealizowania i odniesienia powodzenia. Grupy producentów są nie tylko pozytywne dla samych członków, również dla całej branży i konsumentów.

Bibliografia:

1. Boguta W., *Organizacja i funkcjonowanie grup producentów rolnych*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2008
2. Boguta W., *Organizacja mazowieckiego rynku rolnego poprzez tworzenie grup producentów rolnych na bazie prawa spółdzielczego*, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2007
3. Czyżewski A., Henisz–Matuszczak A., *Rolnictwo Unii Europejskiej i Polski Studium porównawcze struktury wytwórczych i regulatorów rynków rolnych*, WAE, Warszawa 2006
4. Dmochowska H. (red.), *Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2011*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2011
5. Jabłońska-Urbaniak T. (red.), *Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce*, MRiRW, Warszawa 2011
6. Jeżyńska B., *Producent rolny jako przedsiębiorca*, Wyd. Uniwersytetu Marii Skłodowskiej-Curie, Lublin 2008
7. Krzyżanowska K., *Przedsiębiorczość zespołowa rolników i jej uwarunkowania*, wyd. SGGW, Warszawa 2003
8. Łączyński A. (red.), *Charakterystyka gospodarstw rolnych, Powszechny Spis Rolny 2010*, Zakład Wydawnictw Statystycznych, Warszawa 2012
9. Małysz J., *Procesy integracyjne w agrobiznesie. ABC integracji*, Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie, Poznań 1996
10. Nurzyńska I., Wilkin J., *Polska wieś 2012. Raport o stanie wsi*, SCHOLAR, Warszawa 2012
11. Parzonko A., *Sposoby współpracy doradców z rolnikami zorganizowanymi w Grupy producentów rolnych*, Wyd. SGGW, Warszawa 2008
12. Szafraniec M. (red.), *Grupy producentów rolnych szansą rozwoju polskiego rolnictwa: materiały z konferencji zorganizowanej przez Komisję Rolnictwa i Ochrony Środowiska 17 lipca 2007 roku*, Kancelaria Senatu, Warszawa 2008

13. Zawisza S., *Perspektywy rozwoju grup producentów rolnych – szanse i zagrożenia*, Wyd. Uczelniane Uniwersytetu Technologiczno-Przyrodniczego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 2010

Strony internetowe

1. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2007-2013/grupy-producentow-rolnych.html> (data dostępu 12.02.2014)
2. <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/Os-1-Poprawa-konkurencyjnoscisektora-rolnego-i-lesnego/Grupy-producentow-rolnych/Organizowanie-grupy-producentow> (data dostępu 14.02.2014)
3. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/prow-2007-2013/grupy-producentow-rolnych.html> (data dostępu 15.02.2014)

USING FINANCIAL MEANS OF THE EUROPEAN UNION BY GROUPS OF FARMING PRODUCERS IN POLAND IN 2004–2013 YEARS

Key words: *Common Agricultural Policy, farming, groups of farming producers, funds the EU*

Summary

The entry of our country to frameworks of the European Union forced the need for change in the farming to adapt them to principles of the Common Agricultural Policy. Integration process of the Polish farming from European precipitated dynamics of forming producer's groups. The Polish farming relating to other countries of community is coming off under many factors.

For consisting of farming producers undoubtedly they are encouraging actions of the programme of the development of rural areas, as well as tax breaks applied by you.

In spite of many uncertainties and anxieties, farming producers are becoming convinced that it's worth a try to act together on the uncertain market. What individually is difficult to achieve, in the structured association is for carrying out and taking the success back. Groups of producers are not only positive for very members, also for the entire industry and consumers.